

for fremtidige specialundersøgelser. Selve fremstillingen lider trods sin logiske opbygning under, at forf. ikke rigtigt har gjort op med sig selv, om den skal være en statistisk baseret demografisk analyse af vandringerne eller en bredere fremstilling af de skotsk-danske relationer. Den bliver derfor begge dele i en lidt uoverskuelig blanding. Eksempelvis forvilder forf. sig under omtalen af Jarlen af Boswell så langt ind i den politisk-diplomatiske historie, at rammerne for fremstillingen sprænges. Det samme gælder ved behandlingen af Thomas Kingo, som udvikler sig til en vidtløftig kulturhistorisk undersøgelse uden større tilknytning til værkets egentlige emne.

Sådanne digressioner må tages som udslag af forf.s glæde ved sit stof, men tangerer undertiden også lærdom for lærdommens egen skyld. Hvor interessant det end er at følge forf.s indsigtfulde udredninger, havde den samlede undersøgelse vundet i klarhed, hvis disse dele var blevet taget ud som selvstændige afhandlinger. Bortset fra sådanne mindre skønhedspletter føler man sig godt tilpas ved at være i selskab med en historiker, som ikke blot kan sit håndværk, men også er lærd i god gammeldags forstand.

Knud J. V. Jespersen

Troels Fink: *Landsbyfællesskabet i Rinckenæs 1550-1769*. (Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland. Nr. 69, Aabenraa 1989). 104 s.

I denne lille afhandling vender tidligere generalkonsul, professor, dr. phil. og dr. honoris causa ved Odense Universitet Troels Fink efter i mere end en menneskealder at have manifesteret sig som en mesterlig skildrer af det politiske spils detaljer og intriger i slutningen

af 1800tallet og begyndelsen af dette århundrede tilbage til udgangspunktet i disputatsen fra 1941 om udskiftningen i Sønderjylland indtil 1770, nemlig agrarhistorien.

Det er derfor med spænding, man går i gang med læsningen af den foreliggende fremstilling. Det må imidlertid desværre konstateres, at læsningen for nærværende anmelder har været en skuffelse. Det er åbenbart lige så svært for professionelle historikere at vende tilbage til tidligere emneområder efter længere tid, som det er for professionelle tennisspillere at vende tilbage til toppen efter længere pauser fra tennis-spillet.

Rent metodisk ser det ud til at have været svært for Troels Fink at omstille sig fra den politiske histories episodiske og personfikserede begivenhedsfremstilling til konsekvent strukturhistorie. Ihvertfald er det symptomatisk, at forfatteren gennem hele fremstillingen søger at finde frem til personerne bag udviklingen i stedet for at fastholde og udbygge argumenterne vedrørende sin hovedtese.

Hertil kommer, at den videnskabelige argumentation, noteapparat og litteraturfortegnelse er yderst spartansk. Troels Fink og hans elever har altid prioriteret den klare og konsistente fremlæggelse af begivenhederne over den videnskabelige afvejning og diskussion af forskellige tolkningsmuligheder og over et udbygget og tungt noteapparat. Denne prioritering har formentlig været med til at skabe og fastholde den interesse for den politiske historie, som helt klart er manifesteret hos et bredere publikum i Danmark, men i den nærværende sammenhæng, hvor fremstillingens synspunkter er mildt sagt yderst diskutabile, er det yderst beklageligt, at det ikke er fundet nødvendigt med en up to date litteraturliste og et udbygget noteapparat. Den levende og læsevær-

dige fremstilling, der her gives i smukt udstyr, må derfor videnskabeligt set betegnes som en skuffelse.

Afhandlingen skulle angiveligt handle om begrebet *gribsjord* og om landsbyfællesskabet i Rinkenæs 1550-1769. Udgangspunktet er taget i et bevaret dokument af 11. juli 1550, hvoraf det fremgår, at Rinkenæs by, der aldrig tidligere har været rebet, nu skal rebes for at få afgjort nogle tvistigheder mellem godsejerne Frantz og Gregers Ahlefeldt og hertug Hans den Ældre, der er lodsejere i landsbyen. Rebningen skal udføres, så de enkelte gårde får tildelt deres jord i forhold til deres skatte- og skyldansættelse.

Det er nu Troels Finks hovedtese, at denne rebning betød overgangen i Rinkenæs fra kaos til orden, og for bønderne overgangen fra vikingetidens individuelle egoisme til kollektivismens snærende, men også socialt betryggende bånd, som dette manifesterede i landsbyfællesskabets trevangsbrug.

Ordlyden i retsdokumentet fra 1550 og tolkningen heraf bliver naturligvis et centralt punkt for undersøgelsen. Det er derfor i uddrag bragt som tillæg sidst i afhandlingen i P. Kr. Iversens oversættelse. Imidlertid er der betydelige forskelle på ordlyden i de centrale tekstlinjer, som Troels Fink refererer i sin fremstilling, og de tilsvarende tekstlinjer i tillægget, hvad der er med til at forøge utrygheden ved den fremførte tolkning.

Det må derfor stå som et postulat, at tilstanden før rebningen i Rinkenæs var lig med kaos. Vi får at vide af Troels Fink, at der, uvist af hvilken grund, i 1200tallet skete en udflytning af landsbyen fra området ved kirken og ud på den grebne jord, ligesom det som nævnt oplyses, at de enkelte gårde på rebningstidspunktet allerede var skyldsat individuelt. For mig at se, er der derfor ikke i selve rebningens gennem-

førelse noget argument for, at landsbyfællesskabet og trevangsbruget først sker nu, men den må alene tages som udtryk for, at det nu blev nødvendigt at legalisere fordelingen af gårdenes tilliggende på grund af lodsejernes stridigheder. Ud fra de i fremstillingen ydede oplysninger synes jeg, at alt tyder på, at overgangen til landsbyfællesskab og vangebrug (ikke nødvendigvis trevangsbrug) må være sket tidligere, evt. i 1200tallet.

I dokumenterne fra 1550erne får vi heller ikke at vide, hvorledes den faktiske markinddeling og fordeling mellem gårdene fandt sted, men det er Troels Finks opfattelse, at den orden, som etableredes ved rebningen i 1550, er lig med den orden, som senere kilder gengiver. Først og fremmest udskiftningsforretningen fra 1769. Denne kilde bliver derfor helt central for belysningen af landsbyfællesskabets struktur 1550-1769.

Selvom også den forudsætning er yderst diskutabel, er det derfor ud fra fremstillingens egne præmisser beklageligt, at denne kilde ikke er analyseret tilbundsgående, ligesom det er forunderligt, at denne hovedkilde, der klart peger hen på en opfattelse af landsbyfællesskabet som dyrkningsfællesskabet, ikke i højere grad er anvendt til at præcisere problemstilling og til at inddrage yderligere kilder og overvejelser omkring bondeøkonomien indenfor landsbyfællesskabets rammer. I stedet præsenteres læseren for en detaljeret beretning om uoverensstemmelserne mellem præsten og menigheden i perioden 1725-37.

Det fremgår ikke ganske klart af fremstillingen, hvorvidt Troels Fink betragter Rinkenæs landsbys sene rebning og overgang fra kaos til orden omkring 1550 som et typisk eksempel, omend sent, på den rigsdanske udvikling, eller hvorvidt han vil efterprøve den nord-

slesvigske særudvikling ved at fremdrage Rinkenæs som eksempel og sammenligne med forholdene i kongeriget. Da Troels Fink imidlertid taler om Sønderjylland som det område af her-tugdømmet Slesvig, der blev genforenet med Danmark i 1920, og nærmest beklagende må konstatere, at Chr. V's matrikulering kun fandt sted i de kongerigske områder, er jeg tilbøjelig til at tro på det første alternativ. Det harmonerer også ganske godt med Troels Finks konstatering af, at reglerne i den danske reces af 1547 vedrørende rebn-ing af jord blev fulgt i Rinkenæs, men så havde det været rimeligt i større omfang at inddrage den nyere danske forskning vedrørende bebyggelses-struktur, vangebrug og økotyper i fremstillingen og at placere Rinkenæs indenfor denne referenceramme.

Det må således konkluderes, at denne afhandling forekommer nærværen-de anmelder at være problematisk og skuffende, men som det ligeledes er nævnt, er den smukt udstyret og vel-skrevet, så den vil forhåbentlig kunne være til glæde for den del af den lokale befolkning, som ønsker at få mere at vide om forholdene i ældre tid i Rin-kenæs.

Finn Stendal Pedersen

Egon Eriksen og Ole L. Frantzen:
Dansk artilleri i Napoleonstiden. Forudsætninger og udvikling 1760-1814. (Tøjhusmuseets Skrifter 11, København, 1988). 530 s.

Artillerihistoriske analyser hænger ikke på træerne. Derfor påkalder den fo-religgende bog sig mere end almindelig interesse. Den koncentrerer sig om det danske artilleri under Englandskrigene i begyndelsen af 1800-tallet, men rum-mer samtidig en redegørelse for udvik-lingen af artillerimateriellet gennem

sidste halvdel af 1700-tallet – deraf bo-gens undertitel.

Hertil kommer at Egon Eriksen og Ole L. Frantzen er to særdeles kyndi-ge herrer, der ikke blot kender Tøj-husmuseets enestående artillerisamling ud og ind, men som også er velbevand-ret i Landetatens og Søetatens arkiver. Og ikke nok med det, de har også sat sig for at skrive på en måde, så »man ikke mister forståelsen for våbnenes betydning for samfundsudviklingen«. Så der er grund til at forvente, at læse-ren får artilleriskytsset præsenteret som andet og mere end »de legemer, hvo-rudaf man, ved krudtets kraft, uddri-ver mindre legemer, så at disse ytrer en ødelæggende virkning, mer eller mindre langt borte«, som en af forfat-ternes forgængere, G. Linde, definerer emnet i sin lærebog fra 1813.

Ole Frantzen indleder med en kort redegørelse for både det skriftlige og ikke-skriftlige kildemateriale. Blandt de skriftlige kilder er der – ud over ar-kivalierne – især grund til at pege på samtidens lærebøger i artilleri (her kommer G. Linde ind), medens muse-umsgenstandene (først og fremmest kanoner og affutager i alle afskygnin-ger) samt den store samling af tegnin-ger i Rigsarkivet og Tøjhusmuseet ud-gør den anden centrale materiale-gruppe.

Til glæde for den læge læser afslutter Ole Frantzen sit indledningsafsnit med en kort og kontant definitionsoversigt. Her præsenteres de forskellige typer af skyts, støbematerialer og skydemåder, – og så er man »klædt på« til mødet med Egon Eriksens afsnit om ballistik og skytsfremstilling.

Redegørelsen for ballistikens histo-rie frem til ca. 1800 er prisværdig klar, næsten lærebogspræget (!), både hvad angår indre og ydre ballistik (læren om projektilets bevægelse henholdsvis in-de i løbet og udenfor). Den voksende